

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ КАТЕГОРІЇ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ

С.В. Зюбан,

студентка 5 курсу юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

У сучасному міжнародному і національному праві права і свободи людини визнаються найвищою суспільною цінністю. Кожна особа від народження наділяється цілим рядом прав і свобод, які вона самостійно і безперешкодно здійснює. Однак людина живе у суспільстві, тому міра свободи, яка закладена у її правах має певні межі, які зобов'язана дотримуватись особа при здійсненні своїх прав. Вихід за ці межі призводить до зловживання правом.

Зловживання правом не є абстрактним поняттям – це явище, яке існує у дійсності та безпосередньо впливає на стан законності та правопорядку у суспільстві. Але разом з цим теоретичне розроблення цієї проблеми не повною мірою передає основну сутність цього правового феномену. Так, чинне законодавство України не містить легального визначення поняття зловживання правом, що призводить до того, що поняття і види зловживання правом у переважній більшості випадків є оцінними поняттями. У зв'язку з цим визначення поняття зловживання правом розробляється юридичною наукою, але думки вчених з цього приводу є розділеними, що свідчить про

відсутність єдиного розуміння правової природи і сутності правового феномену зловживання правом.

Аналізуючи існуючі в юридичній науці визначення поняття зловживання правом, можемо виділити наступні притаманні цьому явищу правової дійсності ознаки:

1. Наявність в особи суб'єктивних прав [3, с.632; 2]. Зловживання правом має місце лише у тому випадку, коли особа, яка його вчиняє, має певне суб'єктивне право, яке вона реалізовує.

2. Зловживати правом можна лише під час його здійснення [3, с.632; 2]. Ця ознака дуже тісно пов'язана із попередньою. Самої лише наявності в особи суб'єктивного права не достатньо для того, щоб мало місце зловживання правом, ця особа повинна реалізовувати надане їй право.

3. Зловживати можна лише своїм, а не чужим правом. При зловживанні правом уповноважений суб'єкт допускає недозволене використання свого права, але при цьому спирається на суб'єктивне право.

4. Використання прав усупереч їхньому соціальному призначенню [3, с.632] або виходячи за встановлені законом рамки здійснення права. Зловживання правом має місце лише тоді, коли уповноважений суб'єкт, діючи в рамках належного йому суб'єктивного права, використовує такі форми його реалізації, які суперечать його соціальному призначенню або виходять за встановлені законом рамки здійснення права.

5. Незважаючи на форму зловживання правом (здійснене з наміром спричинити шкоду іншій особі, або без такого наміру) воно завжди завдає шкоду іншій особі. Як зазначає М.М. Хміль, «зловживання правом являє собою таке здійснення суб'єктивного права, що заподіює зло» [4, с.10]. У випадку, якщо реалізація особою свого права не призводить до спричинення шкоди іншим суб'єктам правовідносин, зловживання правом не має місце.

6. Відсутність порушення конкретних юридичних заборон або обов'язків [3, с.632; 2]. Саме цією ознакою, як буде зазначено далі, зловживання правом відрізняється від правопорушення. Оскільки

зловживаючи своїм правом, особа не порушує певні юридичні заборони, тобто у поведінці особи, як відмічає О.Ф. Скакун, відсутня виражена протиправність [3, с.632], а вона лише реалізує своє право, виходячи при цьому за межі свого суб'єктивного права. Тобто «особа має діяти чітко у межах закону» [2].

7. У разі встановлення факту зловживання суб'єктивним правом, юридичні наслідки не традиційні: відсутня юридична відповідальність, що характерна для правопорушення [3, с.632]. Хоча чинне законодавство все ж таки передбачає настання певних юридичних наслідків у випадку встановлення факту зловживання правом. З цього приводу хочемо зазначити, що відповідно до чинного в Україні законодавства (ч.6 ст.13 Цивільного кодексу України) наслідки недодержання меж здійснення цивільних прав полягають у тому, що суд може зобов'язати особу, яка своїми діями порушила вимоги ст.13 ЦК України, припинити зловживання своїми правами. Якщо здійснення особою належного їй цивільного права призвело до заподіяння шкоди майну та (або) майновим інтересам третіх осіб, то така особа може бути зобов'язана судом не тільки утриматися в подальшому від зловживання своїми правами, але й відшкодувати заподіяні збитки на підставі ст.22 ЦК України [1, с.32].

Таким чином, можемо дати наступне визначення категорії зловживання правом – це міжгалузевий комплексний інститут; особливий вид правової поведінки, що має місце при здійсненні особою своїх прав, яка не порушує конкретні юридичні заборони або обов'язки, і полягає у використанні цих прав усупереч їхньому соціальному призначенню або з порушенням встановлених законом меж здійснення цього права, що завдає шкоду суспільним або особистим інтересам.

Література:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. – 2-е вид., перероб. і доп. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. I. – 832 с.

2. Онищенко Г. Проблема існування категорії «зловживання правом» // Юридичний журнал. – 2007. – №2. [Режим доступу до журналу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2551>].

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. – Харків: Еспада, 2006. – 776 с.

4. Хміль М.М. Принцип неприпустимості зловживання правом (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01 / М.М. Хміль. – Х., 2005. – 20 с.

Науковий керівник: А.А. Письменицький